

Εισαγωγική ομιλία

Helena Nikkanen

Head Conservator

The Valamo Art Conservation Institute

Uusi-Valamo, Finland

Είναι γνωστό ότι οι συναντήσεις, τα εργαστήρια, τα συνέδρια, και οι σειρές μαθημάτων – διαλέξεων έχουν μεγάλη αξία για την άσκηση των ικανοτήτων και των επιδεξιοτήτων σε κάθε επάγγελμα. Πριν από τριάντα χρόνια περίπου, οι συντηρητές εικόνων σχημάτισαν τη δικιά τους ομάδα στο ICOM, την οποία ονόμασαν ‘Icon Group’. Από τότε η ομάδα αυτή οργάνωσε αρκετές συναντήσεις, όπως για παράδειγμα αυτές στην Κοπεγχάγη, στη Μόσχα και στην Αθήνα. Αργότερα, η ομάδα αυτή μετονομάστηκε σε ‘The Icon Research Area’, και σήμερα όπου οι δύο ομάδες που αφορούν τα ζωγραφικά έργα, η ομάδα ένα και η ομάδα δύο, συγχωνεύτηκαν, η ομάδα που αρχικά ονομάζονταν ‘The Icon Group’ ονομάζεται τώρα ‘The Painting Group: Special interest in icons’.

Είναι προφανές ότι αυτό που έχει σημασία είναι η συνεργασία μεταξύ των συντηρητών εικόνων, και όχι η αναζήτηση ονόματος για τον επαγγελματικό οργανισμό.

Χρειαζόμαστε τις συναντήσεις και τις σειρές ομιλιών και διαλέξεων. Χρειαζόμαστε αφορμές για την ανταλλαγή εμπειριών. Αν και είμαστε εκπαιδευμένοι και ικανοί επαγγελματίες συντηρητές, είναι καλό να συμβουλευόμαστε τους συναδέλφους μας, να είμαστε σε θέση να συζητάμε τις επιλογές και τις αποφάσεις για τις επεμβάσεις που πραγματοποιούνται, και να αποζητούμε τη ‘δεύτερη γνώμη’. Δεν χρειάζεται να τονίσω την υπευθυνότητα που συνεπάγεται το επάγγελμα μας και τη σημασία της επιλογής αυτών των επεμβάσεων, οι οποίες δεν είναι αντιστρεπτές. Είναι ωφέλιμο επίσης να συζητάμε για τις παραδοσιακές συγκολλητικές ουσίες όπως και για άλλα υλικά τα οποία έπρεπε να χρησιμοποιήσει κάποιος για τη συντήρηση των εικόνων του 18^{ου}, 19^{ου}, και 20^{ου} αιώνα και τα οποία δεν είχαν ζωγραφιστεί ή εκτελεστεί με τον παραδοσιακό τρόπο. Στην οικεία ατμόσφαιρα που επικρατεί στις μικρές συναντήσεις, σε αντίθεση με τα μεγάλα συνέδρια ολόκληρου του ICOM-CC, τέτοιες συζητήσεις μπορεί να αποδειχθούν

πολύ γόνιμες. Σε μια ανεπίσημη, φιλική ατμόσφαιρα καμία ερώτηση δεν μπορεί να θεωρηθεί άσκοπη ή αφελής. Όλοι μπορούν να συζητήσουν με ειλικρίνεια τα προβλήματα που τους απασχολούν. Κανένας δεν χρειάζεται να γίνει περισσότερο 'επιστημονικός' από ό,τι είναι στην πραγματικότητα. Η επιδεξιότητα και η αξία που συνεπάγεται το επάγγελμα του συντηρητή συνίσταται στην ίδια την εργασία, στο συνδυασμό της δράσης του μυαλού και των χεριών.

Όπως ισχύει για όλα τα υπόλοιπα αντικείμενα τέχνης, οι εικόνες πρέπει να συντηρούνται μόνο από επαγγελματίες συντηρητές. Το γεγονός ότι αυτός ο στόχος δεν μπορεί ακόμα να επιτευχθεί σε όλες τις χώρες, αποτελεί έναν επιπλέον λόγο για τη συσπείρωση των συντηρητών. Οι εχθροί μας δεν είναι συναδέλφοι που δουλεύουν στο ίδιο πεδίο, αλλά ερασιτέχνες χωρίς κατάλληλη εκπαίδευση. Από ό,τι φαίνεται, η Ελλάδα είναι η μοναδική χώρα όπου ο επαγγελματικός τίτλος του 'συντηρητή' προστατεύεται.

Τα επαγγελματικά μυστικά και οι μυστικές συνταγές ανήκουν στο Μεσαίωνα. Σήμερα οι ειδικοί που εξασκούν το επάγγελμα που έχουν επιλέξει γνωρίζουν ότι η γνώση τους έχει μικρή αξία, αν δεν μοιράζεται και δεν καταλήγει σε διάλογο. Οι συναντήσεις αναμφίβολα μας δίνουν την ευκαιρία να συζητάμε για προβλήματα, μεθόδους και υλικά, αλλά ο στόχος μπορεί επίσης να επικεντρωθεί στο ρόλο που παίζει το κλίμα στη διατήρηση, στα πρόσφατα επιτεύγματα στον καθαρισμό με laser, στην εξασφάλιση εξωτερικών συνεργασιών και στη δημιουργία εργαστηρίων ή ακόμα και σε τοπικά προβλήματα, όπως για παράδειγμα η κρατική γραφειοκρατία ή οι θρησκευτικές προκαταλήψεις που αφορούν τη συντήρηση των εικόνων. Τα θέματα αυτά δεν μπορούν ποτέ να εξαντληθούν ολοκληρωτικά μέσα από ένα διάλογο, και θα πρέπει να αντιμετωπίζονται αέναα από κάθε γενιά συντηρητών εικόνων. Από την άλλη βέβαια, πολλοί από τους συναδέλφους μας, οι οποίοι ήταν ενεργά μέλη στην Ομάδα των Εικόνων κατά τη δεκαετία του 1970 συνταξιοδοτήθηκαν και αντικαταστάθηκαν από νέα μέλη. Είναι ίσως καιρός να ασχοληθούμε με τη συγγραφή της ιστορίας της συντήρησης των εικόνων. Ο κύριος Yuri Bobrov έκανε μια αρχή με την έκδοση ενός βιβλίου για την ιστορία της συντήρησης ρώσικων εικόνων το 1987.

Κατά τη διάρκεια της ύπαρξης της Ομάδας των Εικόνων για πάνω από τρεις δεκαετίες, φαίνεται ότι γίνεται όλο και πιο δύσκολο για τους συντηρητές να συγκεντρώσουν τα χρήματα για τα μεταφορικά έξοδα προκειμένου να παραστούν σε συναντήσεις στο

εξωτερικό. Από αυτήν την άποψη, οι δυνατότητες επικοινωνίας που προσφέρονται μέσω του διαδικτύου είναι κάτι παραπάνω από ευπρόσδεκτες. Έχοντας εργαστεί για χρόνια ως βοηθός συντονιστή στην Ομάδα Εικόνων μπορώ να πω πως νιώθω μεγάλη ανακούφιση που έχω απαλλαγεί από το φόρτο αποστολής γραμμάτων. Επιπλέον, η σιωπή πολλών μελών έγινε κατανοητή αργότερα όχι λόγω της αδράνειάς τους, αλλά από το γεγονός ότι τα γράμματα ποτέ δεν έφτασαν στον προορισμό τους. Το διαδίκτυο έλυσε και αυτό το πρόβλημα.

Ένα σοβαρό πρόβλημα στη συνεργασία των συντηρητών εικόνων σε διεθνές επίπεδο έχει αποτελέσει πολλές φορές ή έλλειψη επικοινωνίας σε γλωσσικό επίπεδο. Οι συζητήσεις μεταξύ συναδέλφων σίγουρα δεν αποτελούν εξετάσεις: αυτό που έχει σημασία είναι να κατανοείς και να γίνεσαι κατανοητός. Θυμάμαι κάποιες υπέροχες εκτενείς συζητήσεις οι οποίες ήταν απόλυτα κατανοητές από όλους, παρά το γεγονός ότι πραγματοποιήθηκαν σε ένα μείγμα γλωσσών που αποτελείτο από Αγγλικά, Γαλλικά, Γερμανικά και Λατινικά. Επιπλέον, εκτός από τη μητρική γλώσσα κάποιος πρέπει να γνωρίζει τουλάχιστον μία ξένη γλώσσα για να είναι σε θέση να επικοινωνεί με άλλους συναδέλφους. Στη σύγχρονη εποχή, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στη μελέτη ξένων γλωσσών και αυτό το πρόβλημα, όπως και τα άλλα, σταθερά εξαφανίζεται.

Όλες οι συναντήσεις, όπως αυτή, απαιτούν τεράστιο όγκο εργασίας και προετοιμασιών. Θέλω να εκφράσω τη βαθύτατη ευγνωμοσύνη μου στον κ. Στέργιο Στασινόπουλο και στο Μουσείο Μπενάκη για τη διοργάνωση αυτής της συνάντησης, μια συνάντηση την οποία ονειρευόμασταν για αρκετά χρόνια.